

Дмитрій Кулінський

Студент 4-го курсу історичного факультету Житомирського державного університету ім. Івана Франка

У статті йдеться про особливості перебігу виборів 1946 р. до Верховної Ради СРСР у західних областях України. Визначено головну мету, похідні завдання, способи організації та проведення виборів представниками радянської влади. Розкрито суть і головне завдання «великої блокади» та форми і способи протидії їй з боку українського повстанського руху.

Ключові слова: «велика блокада», запілля, легітимність, західноукраїнський регіон, повстанський рух, радянська влада, ОУН.

Dmitriy Kulinskyi

Peculiarities of the Electoral Campaign in 1946 in Western Regions of Ukraine.

The article is about peculiarities of the process of elections to the Supreme Soviet of the USSR in Western regions of Ukraine in 1946. The main goal, the derivative tasks, the ways of organizing and carrying out the elections by representatives of the Soviet power were determined. The core and the main task of the “great blockade” are disclosed. The forms and methods of the Ukrainian insurgent movement to resist it are described.

Key words: “great blockade”, rear, legitimacy, Western regions of Ukraine, insurgent movement, Soviet power, OUN.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 1946 р. В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ

Суспільно-історичний досвід свідчить, що війни та збройні конфлікти не закінчуються поверненням країн-учасниць та їхніх сателітів до попереднього довоєнного стану. Повоєнний стан, зазвичай, характеризується політичною кризою, яка спричинюється зміною територіального устрою і намаганням держав зберегти окуповані території різними способами. У тому числі — ідеологічним нав'язуванням та створенням прихованих від світової громадськості квазідемократичних інститутів, серед яких найпоширенішими є вибори й референдуми, як, наприклад, вибори до Верховної Ради СРСР 1946 р. і до Верховної Ради УРСР 1947 р. в західних областях України.

З огляду на теперішні події, що мають місце на сході України, як ніколи раніше актуалізується потреба вивчення уроків і досвіду повоєнного облаштування життя в західноукраїнському регіоні. Йдеться, насамперед, про проблему вибору форми й способу легітимізації влади, поставленої частиною громадян держави, в силу певних обставин як суб'єктивного так і об'єктивного характеру, під сумнів. Поняття «легітимна влада» нами вживається, виходячи із загальноприйнятого трактування її як такої, котра «визнається більшістю народу законною і справедливою»¹. Виходячи з цього, легальна влада, навіть отримана законним шляхом, за умови невизнання її населенням залишається нелегітимною і зазвичай не має авторитету в очах народу. Така ситуація була характерною для західних областей УРСР упродовж першого повоєнного десятиліття і, зокрема, січня — квітня 1946 р.

Зі схожою ситуацією український народ зіткнувся в 2013 р., коли легально обрана влада стала нелегітимною, оскільки втратила свій авторитет серед населення, що в подальшому призвело до революційних змін. Сьогодні ми є свідками того, як українські території важливого стратегічного та ресурсного значення стали об'єктом інтересів інших держав, які намагаються закріпити там свої позиції за сценарієм 1946 р., тобто псевдodemократичним

¹ Юрій М. Політологія : [підручник]. — К.: Дакор, 2006. — 416 с.

шляхом, в основі якого лежить військове втручання, пропаганда, маніпуляція історичними образами, підкуп державних чиновників, службовців. Доказом цього є анексія Російською Федерацією в 2014 р. Автономної Республіки Крим та створення на сході України так званих ДНР та ЛНР.

Окремі питання, що стосуються так званої «великої блокади» західних областей України у першій чверті 1946 р., уже стали предметом наукового вивчення вітчизняних науковців. Зокрема, військовий аспект проблеми розглядається в роботах І. Патриляка², В. В'ятровича³, А. Русначенка⁴, О. Вовка⁵ та ін. Тема організації виборів до Верховної Ради СРСР знайшла своє відображення у монографії Ю. Киричука. Автор наголошує, що «блокада 1946 року була найважчою за всю історію УПА»⁶. Проблеми соціально-економічного характеру, з яким зіткнулося західноукраїнське селянство, розглядаються в роботі О. Мальярчука⁷.

Окремо виділимо роботи Г. Стародубець, в яких розкривається феномен українського повстанського запілля, його основні характеристики, економічні основи функціонування, аспекти та напрями організаційно-мобілізаційної та військової діяльності, засади агітаційно-пропагандистської роботи, а також особливості його функціонування в умовах «великої блокади»⁸.

Важливою опорою нашого дослідження виступають документальні джерела, частина з яких опублікована в окремих томах но-

² Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939—1960 рр.). — Львів: Часопис, ЦДВР, 2012. — 592 с.

³ В'ятрович В. Історія з грифом «Секретно». — Львів: ЦДВР, 2011. — 328 с.

⁴ Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940—50 х роках. — К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2002. — 518 с.

⁵ Вовк О. Короткий нарис діяльності УПА та її запілля на ПЗУЗ і в прилеглих регіонах у 1943—1946 рр. // Український визвольний рух / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; ЦДВР; [відп. ред. В.В'ятрович]. — Львів, 2006. — Зб. 8. — с. 164—224.

⁶ Киричук Ю. Український національний рух 40—50 років ХХ століття: ідеологія і практика. — Львів: Добра справа, 2003. — 464 с.

⁷ Мальярчук О. Тоталітаризм проти західноукраїнського села. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. — 228 с.

⁸ Стародубець Г. Генеза українського повстанського запілля. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. — с. 60; Стародубець Г. Повстанське запілля в умовах «Великої блокади» // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія: Історичні науки. / [гол. ред. С. Гаврилюк] — 2009. — № 12. — с. 217—223

вої серії літопису УПА⁹. Особливу цінність для написання роботи складає збірник матеріалів і документів «Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.), підготовлений Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича¹⁰. Його основу склали документи радянських органів влади і націоналістичного підпілля, які прямо чи опосередковано стосуються виборів 1946 р. Загалом аналіз історіографії проблеми засвідчив, що тема функціонування повстанського заплілля в умовах «великої блокади» не є достатньо висвітленою й досі не стала предметом окремого наукового дослідження.

Метою нашого дослідження є визначення мети та способів організації та проведення більшовицько-радянською владою виборчої кампанії 1946 р. в умовах «великої блокади» території повстанського заплілля, а також — форм і способів протидії їй з боку українського повстанського руху.

У сучасній історіографії поняття «велика блокада» трактується як «цілеспрямована політика радянського уряду на західноукраїнських землях, метою якої було силове забезпечення голосування населення на виборах до Верховних Рад СРСР та УРСР та знищення повстанського руху, шляхом насильного тиску на населення, обмеження військової та пропагандистської діяльності ОУН і УПА та їх контактів із місцевим населенням»¹¹. У часовому вимірі вона тривала впродовж січня — квітня 1946 р.

Загалом комплекс заходів, проведених у рамках «великої блокади», був спрямований на досягнення двох основних цілей: «підготувати вибори до Верховної ради СРСР і провести рішучу боротьбу проти відділів УПА і українського революційного підпілля»¹². Виникає запитання: «Чому сталінська влада, будучи по суті своєї антидемократичною, так вперто намагалася у будь-який

⁹ *Літопис УПА. Нова серія. — Т. 3: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943—1959 / [ред. О. Вовк]. — Торонто; К., 2001. — с. 652; Літопис УПА. Нова серія. — Т. 5: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС—МВС, МДБ—КДБ 1943—1959 / [ред. Т. Крицька]. — Торонто; К., 2002. — с. 574; Літопис УПА. Нова серія. — Т. 8: Волинь, Полісся, Поділля: УПА та заплілля 1944—1946 / [ред. О. Вовк]. — Торонто; К., 2006. — с. 1448.*

¹⁰ *Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.). Збірник документів і матеріалів / упоряд. О. Стасюк. — Львів: Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2011. — 776 с.*

¹¹ *В'ятрович В. Історія з грифом «Секретно»... — с. 115—116.*

спосіб забезпечити, по-перше, максимально можливий (близько 100%) показник участі населення західних областей України в голосуванні й, по-друге, продемонструвати високий рівень підтримки ними висунутих нею кандидатів у депутати»? На нашу думку, в такий спосіб вона намагалася вирішити проблему легітимізації більшовицької влади в Західній Україні, яка в перші повоєнні роки переважно більшістю місцевого населення сприймалася як чужа, ворожа, окупаційна.

Запланована виборча кампанія складалася з декількох етапів: 1) виборів до Верховної Ради СРСР (9 лютого 1946 р.); 2) виборів до Верховної Ради УРСР (10 лютого 1947 р.); 3) виборів до місцевих рад (31 грудня 1947 р.). Основною у цьому подієвому ланцюгу була виборча кампанія зими 1946 р., яка стала одним із епіцентрів протистояння повстанського руху сталінському режиму. У цей період радянське керівництво зіткнулося з обставинами, які загрожували зірвати вибори. Серед найголовніших із них — панування антибільшовицьких суспільних настроїв у західних областях УРСР на тлі активної діяльності збройного підпілля ОУН та УПА.

Для реалізації поставленої мети обидві ворогуючі сторони задіяли потужний арсенал різноманітних заходів як пропагандистського, так і збройного характеру. Підготовка до виборів розпочалася ще задовго до січня 1946 р. Так, 10 листопада 1945 р. Головним осередком пропаганди ОУН було розіслано крайовим референтам пропаганди для виконання «Інструкцію про ведення пропагандистської кампанії, спрямованої проти виборів до Верховної Ради СРСР у 1946 році». У документі зазначалося, що основна мета підпілля полягає у тому, щоб «розкрити забріханість сталінської “демократії” і показати народові всю реакційність “виборів” до Верховної Ради ССРСР»¹². Для її реалізації пропонувалося проводити мітинги, розкидати й розклеювати листівки, широко розгорнути лозунгову пропаганду, бойкотувати передвиборчі більшовицькі мітинги, обмежувати доступ офіційних агітаторів до місцевого на-

¹² Полтава П. Шлях збройної боротьби проти окупантів — єдино правильний шлях до національного визволення (в п'яті роковини існування боротьби УПА) // Федун Петро 'Полтава'. Концепція Самостійної України. Том 1. Твори / уряд. і відпов. ред. М. Романюк. — Львів, 2008. — с. 224.

¹³ Федун Петро-«Полтава». Концепція Самостійної України. Том 1. Твори / [уряд. і відп. ред. М. В. Романюк]. — Львів, 2008. — с. 520.

селення. 22 листопада була поширена «Інструкція в справі бойкоту виборів до Верховної Ради СРСР». У документі зазначалося, що «завданням Краєвих Референтів Пропаганди є добитися шляхом політичної мобілізації мас повного проведення бойкоту»¹⁴. Широка пропагандистська антивиборча акція мала розпочатися 1 лютого 1946 р., коли планувалося одночасне масове поширення листівки «Українці» та «Заклики до бойкоту». Водночас, оунівське керівництво наказувало «дуже точно реєструвати хід виборів у всіх селах і містах: як більшовики підготовляли вибори, якими засобами вони тероризували населення, якої збройної сили вони вжили в кожній місцевості, як населення ставило спротив в часі виборів»¹⁵.

Радянська влада, зі свого боку, залучила величезний масив інструментів із арсеналу державної політико-пропагандистської індустрії для розгортання передвиборчої агітаційної кампанії в регіоні. Про її важливість з ідеологічної точки зору максимально відверто й чітко заявив на нараді секретарів обкому у Львові тодішній очільник ЦК КП(б)У Микита Хрущов: «Якщо у східних областях питання підготовки до виборів являється організаційно-технічним, то для західних областей воно є організаційно-політичним»¹⁶. Виборча кампанія в західних областях України мала задекларувати присутність тут радянської влади, визнаної місцевим населенням, а результати голосування — правовим аргументом на користь демократичності способів відновлення її в регіоні.

З метою успішного проведення виборчої кампанії ще задовго до початку 1946 р. в містах і селах Західної України розгорнулася агітаційна кампанія. Організаторами її проведення виступали органи більшовицької влади — обкоми, райкоми і міськкоми КП(б)У, які у своїй роботі основну ставку робили на «партійні організації західних областей, яким мала бути надана вся необхідна допомога в розгортанні агітаційно-пропагандистської і масово-політичної роботи»¹⁷. Однак станом на початок 1946 р. партійна організація в регіоні була нечисленною й не мала авторитету серед місцевого населення. Переважна більшість агітаторів-пропагандистів та

¹⁴ Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.)... — с. 325.

¹⁵ Там само. — с. 326.

¹⁶ Киричук Ю. Український національний рух 40—50 х років ХХ століття: ідеологія та практика. — с. 244.

¹⁷ Літопис УПА. Нова серія.— Т. 3... — с. 177.

інструкторів райкомів партії, а саме вони здебільшого займалися питаннями передвиборчої кампанії, були слабо підготовлені, малоосвічені, крім того, панічно боялися їхати в села, де на них постійно чатувала небезпека загинути від рук «бандерівців». Підтвердження цьому знаходимо в офіційних радянських документах. Так майор НКВД М. Бітюков у листі до М. Хрущова констатує: «Більшість партійних і радянських органів Станіславської, Дрогобицької і Львівських областей мало зробили по пропагандистській і агітаційно-масовій роботі серед місцевого населення і особливо у зв'язку з підготовкою до виборів у Верховну Раду СРСР»¹⁸. Неспроможність влади забезпечити необхідний показник «народної підтримки» кандидатів у депутати Верховної Ради СРСР у мирний, демократичний спосіб, спонукала її до застосування жорстких методів з метою забезпечити проведення виборів і знищення повстанського руху на Західній Україні.

У телефонограмі від 31 грудня 1945 р. до Й. Сталіна М. Хрущов зазначає наступне: «Я вважаю за необхідне на час підготовки виборів зосередити частину військ Прикарпатського і Львівського військових округів в селах, вражених українсько-німецькими націоналістами»¹⁹. Основні завдання розміщених гарнізонів полягали: «у ліквідації банд українських націоналістів, відгородженні від їх нападів місцевого населення, партійного й радянського активу й забезпечення порядку в сільських місцевостях в період підготовки й проведення виборів до Верховної Ради СРСР»²⁰. Такими «ураженими селами» були визнані практично усі населені пункти Західної України, оскільки мережа розміщених тут гарнізонів була надзвичайно щільною. Перед частинами Червоної армії, військами НКВД та винищувальними батальйонами ставилося завдання забезпечити охорону виборчих дільниць та виявити і знищити осередки повстанського підпілля та загонів УПА. Тим самим влада визнала свою неспроможність у мирний спосіб, по-перше, організувати виборчу кампанію, по-друге, подолати спротив місцевих мешканців проведенню заходів з відновлення діяльності основних державних інституцій.

¹⁸ Там само. — с. 184.

¹⁹ Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.)... — с. 40.

²⁰ Літопис УПА. Нова серія. — Т. 5... — с. 59—60.

Зважаючи на спосіб проведення виборів і масштаби залучення владою мілітарних та агітаційно-пропагандистських ресурсів, можна з упевненістю сказати, що виборча кампанія 1946 р. за своїм характером «була не просто пропагандистською, а військово-пропагандистською»²¹. У штаті особового складу кожного з військових гарнізонів були «агітатори і редактори бойових листівок, політпрацівник»²², в обов'язки якого входило проведення політико-виховної роботи не тільки серед бійців, але й місцевого населення. Збройні підрозділи забезпечували охорону партійних та радянських активістів під час проведення ними агітаційної роботи в селах та районних центрах, а також «надавалася допомога місцевим органам влади в оформленні і облаштуванні виборчих дільниць, у налагодженні роботи дільничних комісій і організації роз'яснень місцевому населенню «Положення про вибори до Верховної Ради СРСР»»²³.

Аби змусити місцевих мешканців прийти на виборчі дільниці й проголосувати за призначеного владою кандидата, їх «піддавали терору та залякуванню. Дуже часто робилися нічні засідки й перевірки будинків, після чого мешканців вербували й допитували. В кожному селі до підрозділів Червоної армії було прикріплено по 2—3 працівники НКВС і прокурор. Вони проводили пропаганду та мітинги, на які зганяли населення. Агітатори сподівалися, що їм вдасться залякати населення, але коли по селах пішли розмови, щоб не йти на голосування, то більшовики організували виборчі комісії, назначили десятників, які прикріплялися до визначених будівель і вони мали зганяти населення на збори і на вибори»²⁴.

До агітаційно-пропагандистської роботи було залучено цілу армію партійних працівників, які під озброєною охороною гарнізонів проводили мітинги та збори в селах західних областей. Тільки в Тернопільській області «на початку лютого працювало 14 тис. агітаторів»²⁵, які на всі лади розхвалювали сталінський ре-

²¹ В'ятрович В. *Історія з грифом «Секретно»...* — с. 115.

²² Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі — ЦДАГО України). — Ф. 1 («Центральний комітет Комуністичної партії України (ЦК КПУ), м. Київ. (1918—1991)»). — Оп. 23. — Спр. 2958. — Арк. 23.

²³ Там само.

²⁴ Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.)... — с. 356—357.

²⁵ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 77.

жим і ганьбили «українсько-німецьких буржуазних націоналістів». На Рівненщині «у проведенні масово-політичної роботи серед населення області приймало участь 5408 агітаторів, з яких близько 3 тис. агітаторів на селі. Організовано 1120 гуртків з вивчення Конституції СРСР і положення «Про вибори до Верховної Ради СРСР», з охопленням 20787 чоловік»²⁶. Однак мусимо зазначити, що багато хто з «агітаційного десанту» всіляко уникав поїздки у вороже налаштовані до них села. Так, «у деяких р-нах (Бурштинський, Більшевіцький, Рогатинський) Станіславської області були випадки відмови окремих уповноважених їхати на нараду під приводом відсутності взуття, одягу й боязні бандерівців. У Богородчанський район на передвиборчих зборах 4 січня прибуло замість 280 вибраних уповноважених — 250 чоловік, тому збори призначалися двічі»²⁷.

Дієвим способом впливу на населення було насадження почуття страху за власне життя й за життя своєї родини. Взимку 1946 р. набуває поширення практика арештів учасників підпілля та УПА і їх родин з подальшою депортацією їх у північні та східні райони Радянського Союзу. Часто ініціаторами таких заходів виступало регіональне партійно-радянське керівництво. Так, в одній із доповідних записок Львівського обкому КП(б)У від 8 лютого 1946 р. на ім'я М. Хрущова пропонувалося «провести виселення із окремих сіл і районів Львівської області у віддалені місця Радянського Союзу — 4394 сімейств, в кількості 15388 чоловік з метою очищення особливо уразливих об'єктів»²⁸. У категорію потенційно небезпечних потрапляли не тільки «бандити націоналісти», а й їх «пособники» — заможні селяни та інші «антирадянські елементи». Загальний список населених пунктів разом з кількістю громадян, які увійшли до плану на виселення, склав 29 сторінок. Таким чином влада намагалася позбавити повстанське підпілля та УПА матеріальної основи, зруйнувати їхнє запілля — основне джерело, яке живило повстанський рух людськими ресурсами, економічною підтримкою, було його морально-психологічною опорою.

²⁶ Там само. — Оп. 46. — Спр. 831. — Арк. 56.

²⁷ Там само. — Спр. 1611. — Арк. 10.

²⁸ Літопис УПА. Нова серія. — Т. 5. Кн. 2... — с. 69; Депортації. Західні землі України кінця 30 х—початку 50 х років: Документи, матеріали, спогади: У 3 т. — Львів, 1998. — Т. 2: 1946—1947 рр. — 1998. — с. 26—54.

Незважаючи на шалений тиск з боку влади, населення всіляко опиралося голосуванню. Відчуваючи підтримку націоналістичного підпілля та УПА, мешканці краю не бажали брати участі у відвертому фарсі, яке влада називала виборами. Багато радянських документів засвідчують факти негативного ставлення населення до голосування за призначених владою кандидатур. Причому зауважимо, що такі приклади були не тільки на теренах повстанського заплілля, але й за його межами, наприклад, у Житомирській області. Так, начальник обласного управління НКГБ Марковський у спецповідомленні повідомляє, що «працівник Житомирського ліспромгоспу Рибаківський А. М., українець, заявив: “Про вибори нам уже все відомо. Нас навчили як вибирати — листок із завчасу наміченою кимось кандидатурою опустимо в урну, ось і все, а зробити так, як хочеться неможливо. Немає в Радянському Союзі свободи, людям не дають жити так, як вони хочуть... Швидше б дожити до якої-небудь зміни в житті або до війни”. Священик Станишівської церкви Карпац Макар заявив: “Мені набридли всі ці порожні клопоти з підготовки до виборів до ВР СРСР. Я радий, що мене не чіпають, може я навіть не буду брати участі в цій комедії”»²⁹.

У західноукраїнському регіоні такі суспільні настрої мали масовий характер. Значною мірою це було зумовлено масштабними агітаційно-пропагандистським та збройними акціями українських повстанців. Антивиборча кампанія націоналістичного підпілля та УПА була спрямована на зрив виборів та втримання під своїм контролем заплілля. З метою реалізації цієї мети, ними постійно проводилися різноманітні заходи, зокрема, поширення листівок і гасел антибільшовицького спрямування. Так, «у с. Вимислівка і Ценів Козівського району Тернопільської області націоналісти розклеїли антирадянські лозунги, в яких закликали населення бойкотувати вибори до Верховної Ради, а тих, хто піде голосувати, називають зрадниками українського народу. В с. Ванжулів і Юськівці Лановецького району бандитами були написані гасла такого змісту: смерть кандидатам і депутатам — зрадникам народу»³⁰. У Львівській області, «в селах Гаї-Смолинські, Голосковичі,

²⁹ Державний архів Житомирської області. — Ф. П-76. — Оп. 2. — Спр. 225. — Арк. 11.

³⁰ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 88—89.

хуторі Глушин, Паніковецького району у переддень зборів на стінах будинків сільрад і шкіл було написано чорною фарбою ворожі гасла, закликаючи селян не приймати участі у виборах, заважати виборам...»³¹.

Крім поширення друкованої агітаційної продукції, члени націоналістичного підпілля намагалися в умовах крайньої небезпеки й ворожого оточення організувати збори селян, як, наприклад у «с. Черняхіві й Малашівці В. Глубочського району Тернопільської області, де агітували селян не йти на виборчі дільниці в день виборів, а у випадку примушення — викреслювати прізвища кандидатів у депутати Гречухи і Ткачука, а на їх місце вписувати с. Бандеру»³². «Селян с. Литвинів Підгаєцького району закликали в день виборів прийти на виборчі дільниці з синіми і жовтими олівцями і під час голосування малювати на бюлетенях тризуб, кандидатів викреслити й вписати с. Бандеру»³³.

У результаті проведеної націоналістами роботи влада зіткнулася з випадками масової пасивної непокори — населення відмовлялося йти на виборчі дільниці й голосувати, або ж, прийшовши, свідомо псували бюлетені. Чимало таких фактів знаходимо не тільки у джерелах самостійницького руху, але й радянських документах: «В Букачівському районі Станіславської області в с. Васючин виборців нараховувалося 870 осіб, а проголосувало тільки 134. Решта пішла з села. В Перегінському районі в самому райцентрі виборці почали голосувати тільки увечері, а до того не голосували»³⁴. Непоодинокими були випадки псування виборчих бюлетенів, як, наприклад «в селі Рогачів Березанського району Тернопільської області, де при відкритті урни виявлені надписи на бюлетенях такого змісту “Смерть зрадникам українського народу” і “хай живе УПА” а також дописано в бюлетені с. Бандеру. В с. Татарів Корецького району в 4 бюлетенях були надписи — голосую за УПА і за самостійність. У с. Баранів і Тройнів цього ж району в бюлетені було зроблено надпис “росіяни, виходьте

³¹ Там само. — Оп. 46. — Спр. 812. — Арк. 48.

³² Там само. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 89.

³³ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 89.

³⁴ Там само. — Оп. 46. — Спр. 1611. — Арк. 217.

звідси. Ви нам не потрібні”. В с. Білобожниця в одному з бюлетенів було зроблено надпис “я не хочу колгоспу”³⁵.

Заходи більш-менш мирного характеру у вигляді «проведення кампанії лозунгів, зібрання мітингів, для того щоб забезпечити неявку громадян на голосування» повстанським підпіллям та УПА планувалося проводити в період з 1 по 10 лютого. «10 лютого з метою повного бойкоту виборів передбачалося знищення списків виборців, виборчих приміщень і урн, телефонних і телеграфних повідомлень, залізниць, мостів, робити засідки радянським загонам, проводити напади на райцентри, а по можливості, для розширення паніки постійно обстрілювати місцевість»³⁶. Радянські документи фіксують початок радикальних дій повстанців ще до 10 лютого. Так, «в селі Бережниця Калуського району Станіславської області було спалено приміщення клубу, в якому знаходилася виборча дільниця, в селі Тужилово цього ж району 4 січня був повішений секретар дільничної виборчої комісії. В Долинському районі 8 січня на залізничній станції Долина було спалено лісопильний завод, 2 пилорами, а на виборчих дільницях сіл Раків, Тура, Краховичі та ін. були знищені передвиборчі лозунги, плакати, зняті телефонні апарати, зрізано 13 телефонних стовпів, розклеєно пропагандистські листівки і лозунги»³⁷. У переддень та день проведення виборів радикальність дій українських повстанців посилилася. Непоодинокими були випадки терору проти членів дільничних комісій – «в с. Нараєво Тернопільської області в ніч з 8 на 9 лютого бандою були уведені 8 членів дільничної виборчої комісії. Тоді ж у с. Заставче Підгаєцького району було уведено 4 члени виборчої комісії. В хуторі Поплави того ж району бандити увели голову земельної общини, а селян попередили, що “хто піде голосувати — того повісимо”. Мали місце випадки збройного нападу й обстріли виборчих дільниць і виборців»³⁸. «У селі Корсів Бродівського району, під час проведення бесіди на десятихатці бандитами був узятий агітатор Захар. 27 жовтня в селі Конюшково цього ж району бандити вбили агітатора Мазурок Анну — комсомолку, активістку, котра вважалася найкращим агітатором»³⁹.

³⁵ Там само. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 99.

³⁶ Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.)... — с. 353.

³⁷ Літопис УПА. Нова серія. — Т. 5... — с. 57—58.

³⁸ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 18. — Спр. 1618. — Арк. 101.

Аби досягти необхідного показника участі у виборах, місцеві партійні активісти вдавалися до відвертих фальшувань. В одному із оунівських документів зафіксовано: «Як приходили з урнами до хати і силували голосувати, кинути виборчий бюлетень, але що люди відказувалися і не брали бюлетенів та не кидали, не дуже то большевики що говорили, взяв сам бюлетень і кинув в урну»⁴⁰.

Незважаючи на майже тотальний опір західноукраїнського населення організованому радянською владою виборчому процесу, більшовики «видали на гора» результат виборів майже зі 100 % явкою виборців. Так у Львівській області участь у голосуванні 10 лютого 1946 р. на виборах до Верховної Ради СРСР взяли «99,52 %»⁴¹, у Станіславській — «99,31 % до загальної кількості виборців віддали свої голоси за виставлених кандидатів від блоку комуністів і безпартійних, або 98,67 % від тих, хто взяв участь у голосуванні»⁴². Сфальсифіковані більшовиками результати виборів стали індульгенцією, наявність якої була сприйнята провідними країнами світу як своєрідний квиток для входження у їхнє вузьке коло суб'єктів геополітики. Держави так званої західної демократії заради свого спокою воліли не помічати масових репресій, насилля, терору сталінської держави проти власного народу.

Таким чином, виборча кампанія 1946 р. в західних областях України була використана сталінським режимом з метою легітимізації радянської влади як всередині держави, так і на міжнародній арені. Для досягнення поставлених цілей влада використовувала засоби як збройного, так і мирного (головним чином, агітаційно-пропагандистського) характеру. Прикметною особливістю виборчої кампанії 1946 р. стало проведення її в умовах «великої блокади» території західних областей України силами багатотисячних формувань «силових структур» держави. Організаторами збройного спротиву насильницькій радянській країні виступило українське націоналістичне підпілля та УПА, підтримуване широкими верствами населення.

³⁹ Там само. — Оп. 46. — Спр. 812. — Арк. 3.

⁴⁰ Радянські виборчі кампанії в Західній Україні (1946—1951 рр.)... — с. 371.

⁴¹ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 46. — Спр. 812. — Арк. 92.

⁴² Державний архів Івано-Франківської області. — Ф. П-1. — Оп. 1. — Спр. 414. — Арк. 1.